

El fanal del carro

(ALDC, IV, 929. El fanal del carro)

Es tracta d'una 'capsa formada d'un bastiment metàl·lic, amb cares de vidre, dins la qual es posa un llum que es resguarda del vent o de la pluja'. *Fanal* deriva del cat. ant. *fanar* (s. XIII) (< grec bizantí PHANÁRI, dim. de PHANÓS 'atxa, torxa'), utilitzat inicialment en terminologia nàutica; var. *fanalet* 113, dim., i *fenal* 97, 110, per dissimilació vocàlica (veg. Veny, 2007 c).

Faró 49 deu ser un supervivent del cat. ant., procedent del gr. bizantí PHARÓS, de PHAROS 'far' i canvi d'accent per encreuament amb PHANÓS 'torxa'. *Farol* (s. XX) és un manlleu al cast. *farol* (s. XV) (var. *ferol* 95, dim. *farolet* 158, 170, 172, 174-176, 178, 181, 185, 190, *farola* 34, feminització), que seria una castellanització del cat. ant. *faró* (DECat). Igualment *faro* 40, 41 ha vingut del cast., on deriva del llat. PHAROS (< gr.), dit així per l'illa de Pharos de la badia d'Alexandria on hi havia una torre de marbre de prop de 100 metres d'altura, una de les Set Meravelles del Món, des d'on es descobrien els vaixells a 100 milles de distància; el mot va ser manllevat per a designar una torre de la costa

proveïda al seu cim d'un llum que, per metonímia, vol dir el llum mateix, aplicat per extensió al fanal de carro (*llum*, *llum de carro* 33, *llum del carro* 28, 39, 45, 59, 61, 117, 120, *llum de ganxo* 64). *Fare* 14 és manlleu al fr. *phare*. *Llanterna* (s. XIII) deriva de LANTERNA, amb un significat afí al de fanal; var. *llinterna* 125, per palatalització causada per la [ʎ]-, *llanterneta* 174, dim., i alg. *llantenya* 85, amb palatalització anòmala.

Llantió 112 és un dim. de *llàntia* (< *llàntea* < *LANTADA, alteració de LAMPADA), però la mateixa forma alg. (85) és manlleu al campidanès *lantioni*.

En la distribució geogràfica *fanal* ocupa la meitat septentrional del territori, amb el mall. i men., enfront de l'oc. *farol*, intrús hispànic, especialment freqüent en val. com passa en altres noms de parts del carro (*aro*, veg. mapa 573; *barriguera*, mapa 580; *manguilla*, mapa 576; *cubo*, mapa 571; *peçonera*, mapa 575).

Són mots normatius *fanal* i *faró*, des del DG₁, 1932.

